

Трудоголізм як форма професійної мотиваційної деформації програмістів

Sazonova O.V. Workaholism as a form of professional motivational deformation of programmers / O.V. Sazonova // Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G.S. Kostyuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / scientific editing by S.D. Maksymenko, L.A. Onufriieva. – Issue 31. – Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2016. – P. 393–406.

О.В. Сазонова. Трудоголізм як форма професійної мотиваційної деформації програмістів. У статті емпірично проаналізовано схильність програмістів до трудоголізму, а також виявлено особливості його прояву. В результаті теоретичного аналізу наукових праць, присвячених людському фактору в сфері програмування, з'ясовано наявність однієї з форм професійної деформації мотиваційної сфери програмістів, яка проявляється в надмірній захопленості професійною сферою при зниженні інтересу до інших, тобто трудоголізму. У результаті регресійного та кореляційного аналізу було встановлено прямий взаємозв'язок трудоголізму програмістів з самооцінкою особистісного росту в професії і бажанням відповідати професійним стандартам. Порівняно прояв депресивності в залежності від рівня трудоголізму програмістів. Встановлено статистично значиму відмінність за шкалою «Депресивність» у програмістів з низьким та високим рівнем трудоголізму. За результатами кластерного та дисперсійного аналізу виділено три кластери: «особи, схильні до трудоголізму», «особи, не схильні до трудоголізму» і «трудоголіки». З'ясовано особливості внутрішньої конфліктності і професійного самоставлення в трьох кластерах. Встановлено схильність трудоголіків-програмістів до внутрішніх протиріч, амбівалентності професійного самоставлення, осмислення себе в якості перешкоди для продуктивної трудової діяльності і кар'єрної самореалізації, а також об'єктивного неузгодження професійних вимог з індивідуальними можливостями. З'ясовано статистично значущі різниці проявів невротичності, дратівливості та емоційної лабільності у програмістів-трудоголіків і схильних до прояву трудоголізму програмістів. Отримані дані узагальнено та представлено у вигляді графіків і діаграм. Цікавим для подальшого дослідження є питання залежності трудоголізму програмістів від стилів мислення і спрямованості особистості.

Ключові слова: програміст, трудоголізм, самооцінка особистісного росту в професії, самозвинувачення, самоприниження, внутрішня кон-

фліктність, депресивність, невротичність, агресивність, емоційна стабільність.

О.В. Сазонова. Трудоголизм как форма профессиональной мотивационной деформации программистов. В статье эмпирически проанализирована склонность программистов к трудоголизму, а также выявлены особенности его проявления. В результате теоретического анализа научных трудов, посвящённых человеческому фактору в сфере программирования, выяснено наличие одной из форм профессиональной деформации мотивационной сферы программистов, которая проявляется в чрезмерной увлеченности профессиональной сферой при снижении интереса к другим, то есть трудоголизма. В результате регрессионного и корреляционного анализа была установлена взаимосвязь трудоголизма программистов с самооценкой личностного роста в профессии и желанием соответствовать профессиональным стандартам. Проведено сравнение проявлений депрессивности в зависимости от уровня трудоголизма программистов. Установлено статистически значимую разницу по шкале «Депрессивность» у программистов с низким и высоким уровнем трудоголизма. По результатам кластерного и дисперсионного анализа выделены три кластера: «склонные к трудоголизму», «не склонные к трудоголизму» и «трудоголики». Установлены особенности внутренней конфликтности и профессионального самоотношения в трёх кластерах. Установлена склонность трудоголиков-программистов к внутренним противоречиям, амбивалентности профессионального самоотношения, осмысления себя в качестве препятствия для продуктивной трудовой деятельности и карьерной самореализации, а также объективной несогласованности профессиональных требований с индивидуальными возможностями. Выяснено статистически значимые различия проявлений невротичности, раздражительности и эмоциональной лабильности у программистов-трудоголиков и склонных к проявлению трудоголизма программистов. Полученные данные обобщены и представлены в виде графиков и диаграмм. Интересным для дальнейшего исследования является вопрос зависимости трудоголизма программистов от стилей мышления и направленности личности.

Ключевые слова: программист, трудоголизм, самооценка личностного роста в профессии, самообвинение, самоунижение, внутренняя конфликтность, депрессивность, невротичность, агрессивность, эмоциональная стабильность.

Постановка проблеми. Дослідження психологічних особливостей представників тієї чи іншої професії завжди залишатиметься актуальним. Особливо значущим є дослідження відносно молодих професій. Психологічні особливості діяльності програмістів є відносно недослідженою сферою з точки зору психології.

У зв'язку з тим, що ця сфера діяльності стає доволі популярною, з'являються поширені у суспільстві уявлення щодо загаль-

них характеристик професіоналів, які працюють у сфері інформаційних технологій. Так, існує низка стереотипів, пов'язаних з індивідуально-психологічними особливостями представників цієї галузі, наприклад, про трудоголізм, тотальну зануреність програмістів в свою професійну діяльність та низьку зацікавленість іншими сферами тощо.

Запропоноване дослідження дає можливість емпірично визначити індивідуально-психологічні властивості програмістів із різним проявом трудоголізму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інформаційне середовище, поряд із соціальним, культурним, просторово-географічним, відіграє все більш значущу роль як у професійній діяльності, так і в повсякденному житті сучасної людини. Розвиток інформаційних технологій постійно створює нові області життєдіяльності, в яких складається своя психологічна реальність. Упровадження електронно-обчислювальної техніки змінило багато в чому особливості діяльності людини, а також призвело до появи нових спеціальностей, зокрема, професії програміста.

Методологічною базою дослідження є наукові праці Е.Дейкстра, А.Єршова, М.Смульсон, Б.Шнейдермана, спрямовані на дослідження людського фактора в сфері програмування. Ці автори досліджували особистість програміста, точніше, особистісні характеристики, притаманні представникам даної професії.

Говорячи про професію програміста, можна сказати, що вона є дуже динамічною, постійно висуває нові вимоги до працівника та передбачає його безперервне навчання, що не може не відображатись на індивідуально-психологічних властивостях та мотивації діяльності.

Російський вчений і педагог, академік А. Єршов наголошує на ментальних труднощах професії програміста. Він стверджує, що це найскладніша з усіх масових професій [3].

Українська вчена М.Смульсон вважає, що програмістам притаманні наступні загальнолюдські якості: висока працездатність і ретельність у праці; оперативність мислення; вміння приймати рішення в умовах обмеженого часу; вміння створити собі робоче місце, яке сприяє підвищенню продуктивності праці [8].

Голландський дослідник Е.Дейкстра до цих якостей зараховує: наявність комплексного мислення – вміння наперед визначати етапи, які потрібно пройти, щоб вирішити те або інше питання, культуру власної праці – вміння забезпечити себе необ-

хідним інструментарієм для роботи, здатність аналізувати власні помилки.[1].

На думку Б.Шнейдермана, психологічний портрет програміста повинен будуватися з урахуванням наступних парних особистісних характеристик: наполегливість-пасивність, інтроверсія-екстраверсія, внутрішній-зовнішній локус контролю, високий-низький рівень збудливості, високий-низький рівень мотивації, високий-низький рівень терпимості до невизначеності, вміння бути точним, скромність, здатність переносити стрес [10].

Серед психологічних особливостей програмістів часто виділяють одну з форм професійної деформації мотиваційної сфери, яка проявляється в надмірній захопленості професійною сферою при зниженні інтересу до інших, тобто трудоголізм. [5].

Під трудоголізмом в психології розуміється потяг людини до роботи, який, набуваючи характеру залежності, витісняє всі інші інтереси та потреби, заповнює професійними інтересами все життя людини.

Російський учений В.Кук вважає, що серед усіх професій трудоголізм найбільше вражає саме програмістів. Характерним для трудоголіків-програмістів, на його думку, є те, що простежується чітка двійкова (бінарна) логіка, яка застосовується в програмуванні, що мимоволі накладає певні складності на спілкування в реальному світі. Вони розкладають своє життя по полчках і складають свою життєву програму з відгалуженнями на той чи інший випадок [7].

Російський учений Е.Зеєр вказує на негативний вплив професійної деформації на особистість. Він вважає, що професійна деформація – це деструктивні зміни особистості в процесі виконання діяльності. Професійні деструкції, в свою чергу, – це зміни сформованої структури діяльності й особистості, що негативно позначаються на продуктивності праці та взаємодії з іншими учасниками цього процесу. Дослідник акцентує увагу на тому, що багаторічне виконання будь-якої професійної діяльності призводить до утворення деформацій особистості, що знижують продуктивність здійснення трудових функцій, а іноді й утруднюють цей процес [4].

Наслідком усіх цих деформацій є психічна напруженість, конфлікти, кризи, зниження продуктивності професійної діяльності особистості, незадоволеність життям і соціальним оточенням.

Зважаючи на стрімкий розвиток інформаційних технологій, професія програміста входить до групи професій, чії представ-

ники схильні до трудоголізму. Враховуючи те, що професія програміста є творчою професією, яка передбачає великих зусиль від працівника, тривалу взаємодію з комп'ютером, то є усі підстави для того, щоб представники даної професії були найбільш схильними до розвитку трудоголізму.

Метою дослідження є визначення індивідуально-психологічних властивостей програмістів із різним проявом трудоголізму.

Методика та процедура дослідження. У дослідженні взяли участь 82 досліджуваних віком від 16 до 32 років, з них 69 чоловіків та 13 жінок. Кожен із досліджуваних працює в сфері програмування та має стаж від півроку до 10 років. Дослідження проводилося за допомогою групового тестування.

В емпіричному дослідженні використано такий інструментарій:

- опитувальник професійного самоствавлення А.Колишко [6];
- методика вивчення об'єкт-суб'єктного образу комп'ютера А.Ходош [9];
- методика «діагностика залежності від трудової діяльності» Б. Кіллінджер [2];
- опитувальник FPI (Freiburg Personality Inventory) форми В.

Для діагностики елементів професійного самоствавлення та загального коефіцієнта професійного самоствавлення був використаний опитувальник професійного самоствавлення А. Колишко. Опитувальник має шість шкал, дві з яких включають у себе субшкали:

- Шкала внутрішньої конфліктності професійного самоствавлення.
- Шкала самоповаги в професії, яка містить дві субшкали:
 - Самовпевненість в професії.
 - Самоприв'язаність до професії.
- Шкала самозвинувачення в професії.
- Шкала самоефективності в професії, яка містить дві субшкали:
 - Самокерівництво в професії.
 - Самооцінка особистісного зросту в професії.
- Шкала самоприниження в професії.
- Загальний показник позитивності професійного самоствавлення.

З метою вивчення образу комп'ютера використано методику вивчення об'єкт-суб'єктного образу комп'ютера А.Ходош. Отри-

мані відповіді підлягають класифікації на дев'ять категорій, які формуються у три генеральні оцінки: об'єктність-суб'єктність, негативізм і типовість.

Для діагностики проявів трудоголізму була використана методика «Діагностика залежності від трудової діяльності» Б. Кіллінджер. Трудоголізм у контексті даної методики визначається як виражене прагнення піти від реальності за допомогою зміни свого психічного стану, яке в даному випадку досягається фіксацією на роботі.

Методика Опитувальник FPI (Freiburg Personality Inventory) форми В була використана з метою діагностики психічних станів і властивостей особистості, які мають першочергове значення для процесу соціальної, професійної адаптації і регуляції поведінки.

Опитувальник містить 12 шкал: невротичність, спонтанна агресивність, депресивність, дратівливість, товариськість, урівноваженість, реактивна агресивність, сором'язливість, відкритість, екстраверсія-інтроверсія, емоційна лабільність, маскуліність-фемінність.

З метою визначення зв'язків між загальним показником трудоголізму та деякими соціально-психологічними характеристиками застосовано регресійний аналіз.

Серед показників ставлення до комп'ютера на рівні значущості $p < 0,05$ можемо говорити про вплив інтегрального показника типовості ($\beta = 0,22$). Отриманий результат свідчить про те, що на розвиток рівня трудоголізму впливає зростання рівня типовості образу комп'ютера, що може розглядатись як прагнення відповідати стандартам, пропонованим у професійній групі програмістів.

Серед показників професійного самоствавлення на рівні значущості $p < 0,05$ можна говорити про вплив інтегрального показника самооцінки особистісного зросту в професії ($\beta = 0,31$), що свідчить на користь того, що зростання самооцінки особистісного зросту в професії впливає на зростання рівня трудоголізму.

У результаті кореляційного аналізу були виявлені прямо пропорційні зв'язки шкали «Трудоголізм» зі шкалою «Типовість» ($r = 0,24$), а також прямо пропорційний зв'язок між шкалами «Самооцінка особистісного зросту в професії» та «Типовість» ($r = 0,37$) (рис 1).

Отже, згідно з регресійним і кореляційним аналізом можна зробити висновок, що на зростання рівня трудоголізму впливає розвиток самооцінки особистісного зросту в професії та зростан-

ня типовості. Такі результати можна пояснити тим, що особа, яка позитивно оцінює свої досягнення у професійній діяльності має стимул до подальшого занурення у свою роботу. Також рівень трудоголізму зростає при зростанні типовості, яку можна трактувати як прагнення відповідати професійним стандартам.

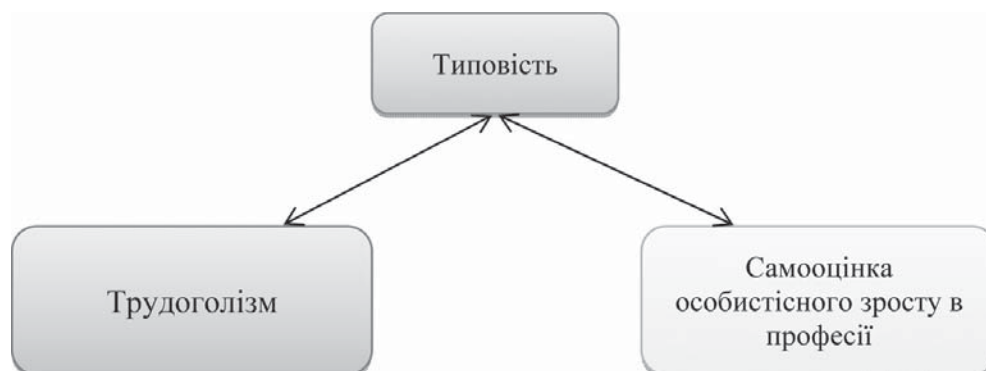

Рис. 1. Кореляція зв'язку між змінними значимими для дослідження ($p \leq 0,05$)

Порівняльний аналіз за t-критерієм Ст'юдента за рівнем трудоголізму показав статистично значиму відмінність за шкалою «Депресивність» ($t = 2,37, p = 0,02, M_1 = 6,48, M_2 = 5,22$) (рис. 2).

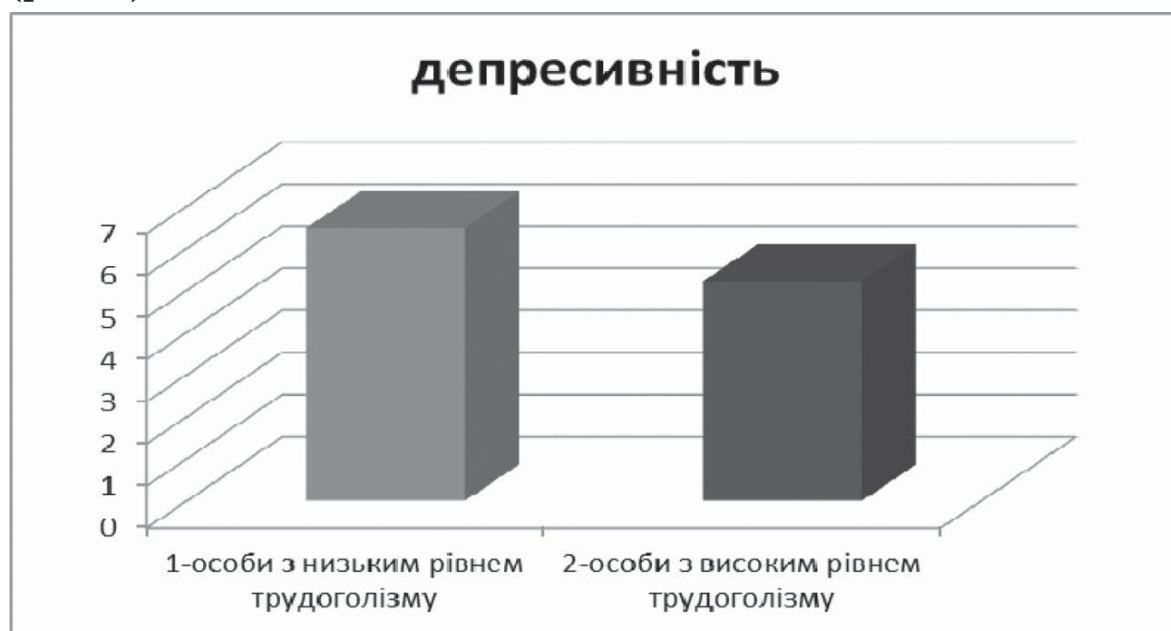

Рис. 2. Результати порівняльного аналізу за ознакою рівня трудоголізму

Отримані результати вказують на те, що в осіб з вищим рівнем трудоголізму рівень депресивності буде нижчим. Це можна пояснити тим, що захопленість своєю роботою перешкоджає по-

яві депресивних ознак в емоційному стані, у поведінці та в ставленні до себе та інших. Так, зростання рівня трудоголізму покращує психоемоційний фон.

З метою виокремлення типів залежно від співвідношення шкал фрайбурзького опитувальника застосовано кластерний аналіз за методом К-середніх. У результаті проведення кластерного аналізу отримано три кластери, які за даними дисперсійного аналізу статистично значимо відрізняються один від одного (рис. 3).

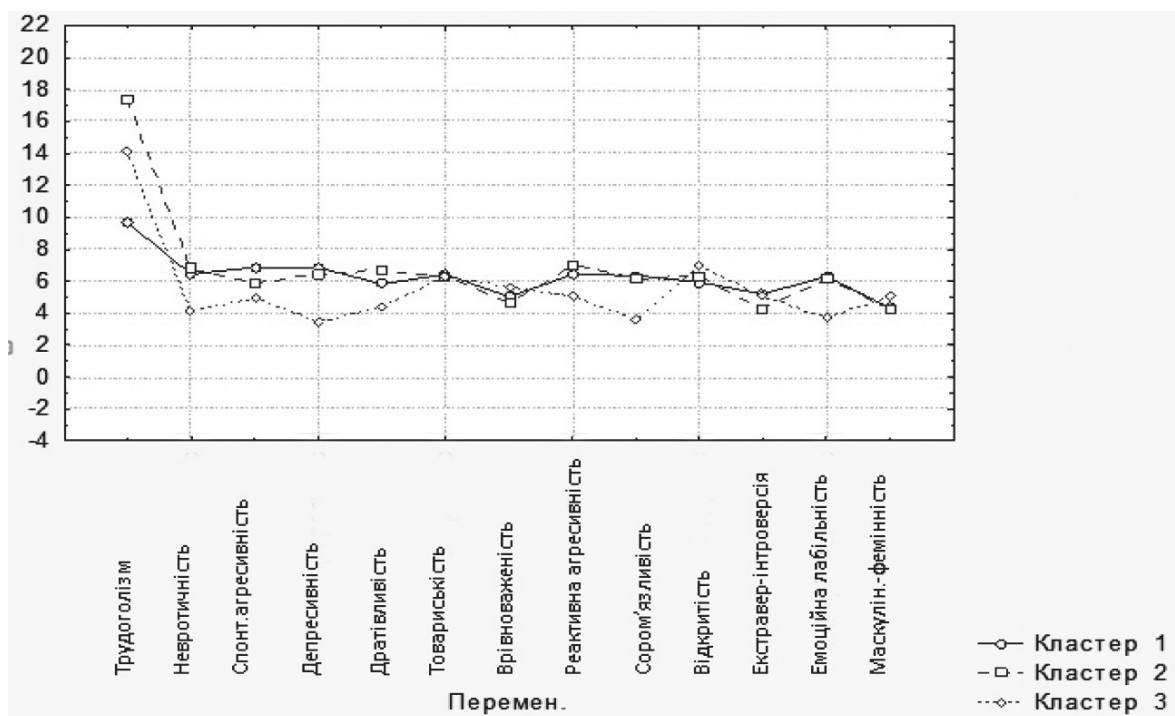

Рис 3. Графік середніх значень для кожного кластера

1 кластер – (50% досліджуваних) має середні показники трудоголізму на рівні 9,65, невротичності 6,43, спонтанної агресивності 6,87, депресивності 6,85, дратівливості 5,82, товариськості 6,43, врівноваженості 5,02, реактивної агресивності 6,41, сором'язливості 6,36, відкритості 5,95, екстраверсії-інтроверсії 5,19, емоційної лабільності 6,31, маскуліності-фемінності 4,34. Це люди не схильні до прояву трудоголізму, мають середній рівень прояву невротичності, вони помірно дратівливі, схильні до депресивності, емоційно нестійкі, можуть проявити імпульсивну агресивність, сором'язливі, замкнуті в собі, більш схильні до прояву фемінних рис. Їх можна назвати «не схильні до трудоголізму».

2 кластер – (23% досліджуваних) має середні показники трудоголізму на рівні 17,42, невротичності 6,78, спонтанної

агресивності 5,89, депресивності 6,42, дратівливості 6,68, товариськості 6,31, врівноваженості 4,73, реактивної агресивності 6,94, сором'язливості 6,21, відкритості 6,26, екстраверсії-інтроверсії 4,21, емоційної лабільності 6,15 маскулінності-фемінності 4,31. Це особи, для яких характерний трудоголізм, вони схильні до прояву агресії, депресивності, іноді можуть бути дратівливими, сором'язливими, проте схильні до прояву товариськості, емоційно нестійкі, виявляють схильність до прояву інтроверсії та фемінних рис. Їх можна назвати «трудоголіки».

3 кластер – (27% досліджуваних) має середні показники трудоголізму на рівні 14,13, невротичності 4,18, спонтанної агресивності 4,9, депресивності 3,5, дратівливості 4,4, товариськості 6,36, врівноваженості 5,63, реактивної агресивності 5,09, сором'язливості 3,59, відкритості 6,9, екстраверсії-інтроверсії 5,04, емоційної лабільності 3,68 маскулінності-фемінності 5,13. Це особи, для яких характерний середній рівень прояву трудоголізму, вони спокійні, не схильні до прояву агресивності, мають низький рівень невротичності, емоційно нестійкі, відкриті, схильні до прояву товариськості, проте сором'язливі. Їх можна назвати «схильні до трудоголізму».

На основі отриманих кластерів був здійснений порівняльний аналіз за критерієм Шеффе. Порівняльний аналіз показав ряд відмінностей, на основі яких можна охарактеризувати осіб, які не схильні до трудоголізму, осіб, які мають схильність до трудоголізму, та власне трудоголіків.

Було виявлено статистично значиму відмінність за шкалою «Трудоголізм». Особи, які належать до кластеру «схильні до трудоголізму», мають нижчий рівень трудоголізму, ніж особи, які належать до кластеру «трудоголіки», та вищий рівень, ніж в осіб, які належать до кластеру «не схильні до трудоголізму». Отримана відмінність свідчить на користь правомірності найменування виділених типів.

За допомогою порівняльного аналізу на основі кластерів, виділених за методикою фрайбурзьким опитувальником, виявлено наступні відмінності у ставленні до себе (рис. 4).

- Особам, які схильні до трудоголізму, менш притаманне самозвинувачення, ніж особам, які не схильні до трудоголізму або є трудоголіками ($M_1=5$, $M_2=5$, $M_3=3,9$). Такі результати можуть бути пояснені тим, що схильні до трудоголізму особи проявляють помірну захопленість професійною діяльністю, яка є джерелом позитивного самоствавлення та зниження рівня самозвинувачення.

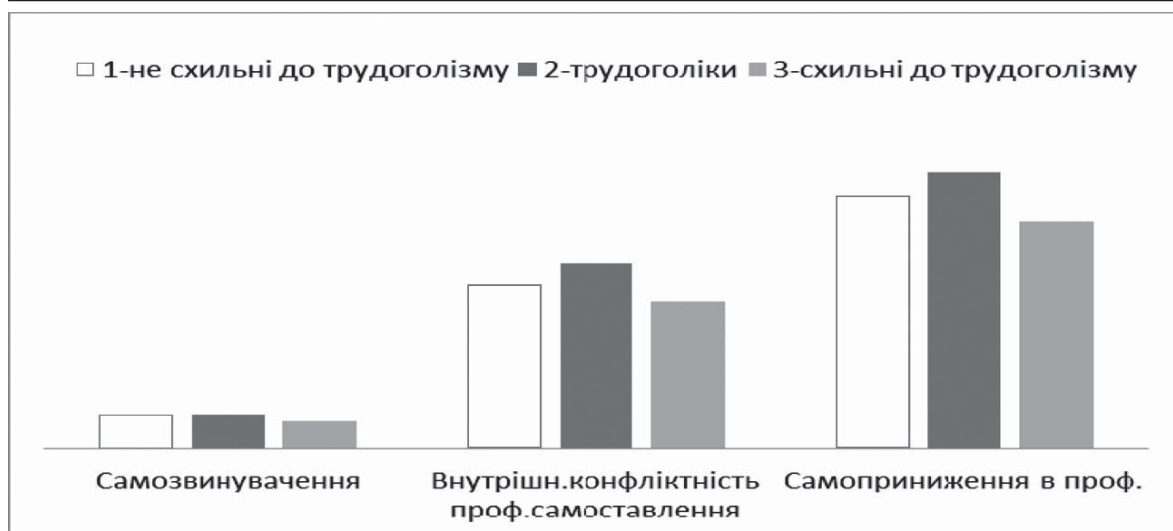

Рис. 4. Результати порівняльного аналізу за кластерами, виділеними згідно зі шкалами фрайбурзького опитувальника

- Трудоголіки більш схильні до прояву внутрішньої конфліктності, ніж особи зі схильністю до трудоголізму ($M_1=23,85$, $M_2=26,84$, $M_3=21,22$). Такі результати можуть бути пояснені тим, що особи, які надмірно захоплені професійної діяльністю, прагнуть до досконалості у виконанні професійних завдань. У випадку, якщо виникають труднощі у виконанні професійних завдань, може зростати рівень внутрішньої конфліктності, пов'язаний із професійною діяльністю.

- Трудоголіки більш схильні до самоприниження в професії, ніж особи, які мають лише схильність до трудоголізму ($M_1=36,78$, $M_2=40,1$, $M_3=33,04$). Отримані результати можуть бути пояснені тим, що особи, які надмірно захоплені своєю професійною діяльністю, здатні йти на більші поступки для досягнення позитивних результатів, що може призводити до зростання рівня самоприниження в професійній діяльності.

Також було виявлено такі статистично значимі відмінності між кластерами за шкалами фрайбурзького опитувальника: (Рис.5)

- Особи, яким притаманна схильність до трудоголізму, менш схильні до прояву невротичності, ніж особи, не схильні до трудоголізму, та трудоголіки ($M_1=6,43$, $M_2=6,78$, $M_3=4,18$). Отримані результати можна пояснити тим, що особи, які помірно захоплені своєю трудовою діяльністю, емоційно стійкіші, відповідно рівень невротичності у них буде нижчий.

- Особам, не схильним до трудоголізму, більш властивий прояв спонтанної агресивності, ніж особам, схильним до трудо-

голізму ($M_1=6,87$, $M_2=5,89$, $M_3=4,9$). Можна припустити, що неприв'язаність до професійної діяльності сприяє розвитку імпульсивної агресивності.

- Особи схильні до прояву трудоголізму, менш депресивні, ніж особи, які не схильні до трудоголізму та трудоголіки ($M_1=6,85$, $M_2=6,42$, $M_3=3,5$).

- Особи, які мають схильність до трудоголізму, менш дратівливі, ніж особи, які не схильні до трудоголізму, та трудоголіки ($M_1=5,82$, $M_2=6,68$, $M_3=4,4$).

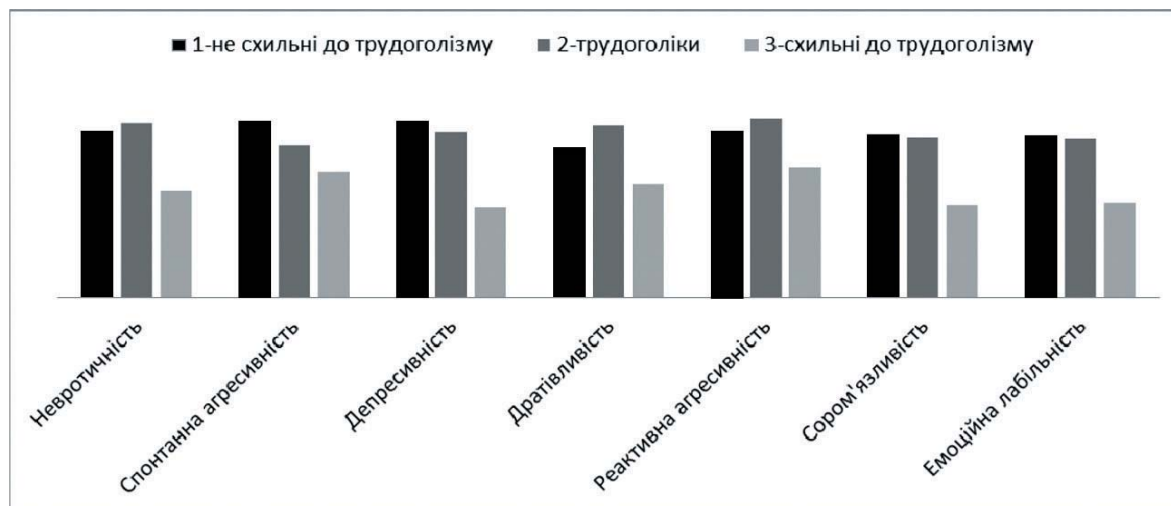

Рис.5. Результати порівняльного аналізу за кластерами, виділеними згідно зі шкалами фрайбурзького опитувальника

- Особи, які схильні до трудоголізму, менш схильні до прояву реактивної агресії, ніж особи, які не схильні до трудоголізму та трудоголіки ($M_1=6,41$, $M_2=6,94$, $M_3=5,09$).

- Особи, схильні до трудоголізму, менш сором'язливі, ніж особи, які не схильні до трудоголізму, та трудоголіки ($M_1=6,36$, $M_2=6,21$, $M_3=3,59$).

- Особи схильні до трудоголізму емоційно стійкіші, ніж особи не схильні до трудоголізму та трудоголіки ($M_1=6,31$, $M_2=6,15$, $M_3=3,68$).

Висновки. У результаті проведеного емпіричного дослідження індивідуально-психологічних властивостей програмістів з різним рівнем трудоголізму виявлено такі тенденції:

- При зростанні рівня трудоголізму зростає рівень самооцінки особистісного зросту в трудовій діяльності та прагнення відповідати професійним стандартам.

- У осіб з вищим рівнем трудоголізму рівень депресивності буде нижчим.

• Схильні до трудоголізму особи проявляють помірну захопленість професійною діяльністю, яка є джерелом позитивного самоствавлення та зниження рівня самозвинувачення.

• Трудоголіки більш схильні до прояву внутрішньої конфліктності та до самоприниження в професії, ніж особи зі схильністю до трудоголізму.

Поміркована захопленість трудовою діяльністю сприяє покращенню психоемоційного фону та зниженню рівня депресивності; є джерелом внутрішньої гармонії та емоційної стійкості особи, що призводить до зменшення рівня дратівливості та реактивної агресивності; сприяє налагодженню конструктивних контактів та збільшує рівень самоствавлення, які пов'язані з професійною сферою, та може стати причиною зменшення рівня сором'язливості та збільшення рівня емоційної стійкості.

Практичне використання отриманих результатів та перспективи подальших досліджень. Професія програміста сьогодні є популярною і її вивчення, зокрема, з психологічної точки зору, є актуальним, оскільки дозволяє виявити ті якості, які є сприятливими або, навпаки, небажаними для роботи програмістом.

Трудоголізм, як різновид професійної деформації, є відносно вивченим явищем загалом, проте перспективними є дослідження професійної деформації та трудоголізму в сфері різних професій. Цікавим для подальшого дослідження є питання залежності трудоголізму програмістів від стилів мислення та спрямованості особистості професіонала в сфері інформаційних технологій.

Список використаних джерел

1. Dijkstra E.W. Programming Considered as a Human Activity-Edsger, 1995. – P.1–9.
2. Killinger B. Workaholics, the respectable addicts. East Roseville: Simon and Schuster. – 1992. – P. 6.
3. Ершов А.П. О человеческом и эстетическом факторах в программировании / А.П. Ершов // Кибернетика. – 1972. – № 5. – С. 95–99.
4. Зеер Э.Ф. Психология профессий : учебное пособие для студентов вузов / Э. Ф. Зеер. – 2-е изд., перераб. и доп. – Москва : Академический Проект ; Екатеринбург : Деловая книга, 2003. – 336 с.
5. Ильин Е. П. Работа и личность. Трудоголизм, перфекционизм, лень / Е. П. Ильин. – Санкт-Петербург : Питер, 2011. – 224 с.

6. Колышко А.М. Профессиональное самоотношение личности и методика его психологической диагностики: моногр. / А.М. Колышко. – Гродно : ГрГУ, 2010. – 139 с.
7. Кук В. Трудоголизм: труд – наркотик и тирания долга / В. Кук. – Элект. ресурс. – Режим доступа: <www.medlinks.ru>
8. Смутьсон М.Л. Психологія розвитку інтелекту: монографія / М.Л. Смутьсон. – К. : Інститут психології ім. Г.С.Костюка АПН України, 2001. – 276 с.
9. Ходош А.М. Методика изучения объект-субъектного образа компьютера / А.М. Ходош // Вопр.психологии. – 1991. – №6. – С.149–154.
10. Шнейдерман Б. Психология программирования: человеческие факторы в вычислительных и информационных системах / Б. Шнейдерман. – М. : «Радио и связь», 1984. – 303 с.

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Dijkstra E.W. Programming Considered as a Human Activity-Edsger, 1995. – P.1–9.
2. Killinger B. Workaholics, the respectable addicts. East Roseville: Simon and Schuster. – 1992. – P.6
3. Ershov A.P. O chelovecheskom i jesteticheskom faktorah v programmirovanii / A.P. Ershov // Kibernetika, 1972. – № 5. – S. 95–99.
4. Zeer Je.F. Psihologija professij : uchebnoe posobie dlja studentov vuzov / Je. F. Zeer. – 2-e izd., pererab. i dop. – Moskva : Akademicheskij Proekt ; Ekaterinburg : Delovaja kniga, 2003. – 336 s.
5. Il'in E. P. Rabota i lichnost'. Trudogolizm, perfekcionizm, len' / E. P. Il'in. – Sankt-Peterburg : Piter, 2011. – 224 s.
6. Kolyshko A.M. Professional'noe samootnoshenie lichnosti i metodika ego psihologicheskoy diagnostiki: monogr / A.M. Kolyshko. – Grodno : GrGU, 2010. – 139 s.
7. Kuk V. Trudoholyzm: trud – narkotyk y tyranyia dolha / V. Kuk. – Элект. resurs. – Rezhym dostupa: <www.medlinks.ru>
8. Smul'son M.L. Psihologija rozvytku intelektu: monografija / M.L. Smul'son. – K. : Instytut psihologii' im. G.S.Kostjuka APN Ukrai'ny, 2001. – 276 s.

9. Hodosh A.M. Metodika izuchenija ob#ekt-sub#ektnogo obraza komp'jutera / A.M. Hodosh // Vopr.psihologii. – 1991. – №6. – S.149–154.
10. Shnejderman B. Psihologija programmirovaniya: chelovecheskie faktory v vychislitel'nyh i informacionnyh sistemah / B. Shnejderman. – M. : «Radio i svjaz'», 1984. – 303 s.

O.V. Sazonova. Workaholism as a form of professional motivational deformation of programmers. In the article it is empirically analyzed the tendency of programmers to workaholism, and also revealed the peculiarities of its manifestation. As a result, the theoretical analysis of scientific papers, devoted to the human factor in programming, determine if there is a form of professional deformation of motivational sphere of programmers, which is manifested on excessive enthusiasm in professional field with a decrease in interest in other spheres, i.e. workaholism. As a result, regression and correlation analysis found an association on programmers' workaholism with self-esteem personal growth in the profession and the desire to meet the professional standards. A comparison of symptoms of depression, depending on the level of programmers' workaholism was conducted. Statistically significant difference by the scale of «depressiveness» for programmers with low and high levels of workaholism is established. According to the results of cluster and variance analysis, there are distinguished tree clusters: «persons prone to workaholism», «persons not prone to workaholism» and «workaholics.» The features of the internal conflict and professional self-attitude are identified in three clusters. Also there is established the tendency of programmers-workaholics to internal contradictions, ambivalence of professional self-attitude, thinking of oneself as an obstacle for productive employment and career fulfillment, as well as the objective inconsistency of professional requirements with individual abilities. It is found statistically significant differences in the manifestations of neuroticism, irritability and emotional lability of programmers, and workaholics prone to workaholism manifestation programmers. The data are summarized and presented in the form of graphs and charts. An interesting for further study is the question of programmers' workaholism depending on styles of thinking and orientation of the individual.

Key words: programmer, workaholism, self-assessment of personal growth in the profession, self-blame, self-abasement, inner conflicts, depression, neuroticism, aggressiveness, emotional stability.

Received December 03, 2015

Revised December 11, 2015

Accepted January 04, 2016